

تأثیر رنگ و نور در معماری اسلامی (نمونه های موردی: مسجد سردار ارومیه و مسجد جامع ارومیه)

سایه اسم خانی^{1*}، علی مصیب زاده²

1- دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد ارومیه (saye.esmkhani@gmail.com)
2- استاد یار گروه شهرسازی، دانشگاه ارومیه (amosayyeb2000@gmail.com)

چکیده

در مواجهه با آثار هنر اسلامی مشاهده می کنیم که کلیه اجزای اثر هنری، از جمله نور و رنگ، به گونه ای متفاوت از دیگر آثار هنری ارائه شده در طول تاریخ هنر جهان، خلق شده اند. گویی که زبان بیانی هنرمند مسلمان در بیان روایت و ی از عالم هستی، از رم زگان ویزه ای بهره گرفته است. هنر یکی از راههای معرفت پیدا کردن بر عالم هستی است. شناسایی وجوه مختلف خود مراتبی دارد که «مشاهده» هستی امکان پذیر نیست، مگر از طریق «دیدن» و از سویی دیگر بستگی مستقیم به نظرگاه هنرمند و شاکله روحی وی دارد، تجلی رمزگونه نور طبیعی در فضاهای عبادی مساجد قدیمی، دگرگونی شگرفی در مکان ایجاد کرده و موجب افزایش کیفیت معنوی این فضاها شده است. زیبایی که به چشم می آید از پرتو نور و روشنایی است و گر نه در تاریکی، زیبایی حقیقی با نور معرفت درک می گردد و زیبایی ظاهری با عزیزترین حسن ماکه بینایی است دیده می شود. نور و روشنایی چه ظاهری و چه عرفانی باعث می شود که زیبایی به چشم آید و رنگ و سایر زیباییها ی شی جلوه کند.

واژه های کلیدی: فضای معنوی، نور، رنگ، رنگ فیروزه ای، عناصر نورگیر، هنر اسلامی، مسجد سردار ارومیه، مسجد جامع ارومیه

1- مقدمه

شکر و سپاس آفریدگاری را که به کمال علم از راه محبت، نور ارادت را در اراضی باطن، انسان که غیب انفس است بذر شجرة سعادت گردانید و به قدرت کردگاری، آن تخم را در برآورد و شجرة سعادت از آنجا برآورد و به آسمان قربش رسانید. و به حکمت پروردگاری ثمره نور ولایت از آن شجره برآورد و به عنایت ازلی از همه موجوداتش در گذرانید. (علاءالدوله سمنانی، 1383: 301).

وجود خداوند سراسر نور است و انسان به عنوان تجلی خدا در زمین نیز وجودی از نور دارد. این میان نور محسوس به عنوان جزئی ترین و مادی ترین بعد نور، توسط حس بینایی انسان قابل درک بوده و می تواند رابطه ملموس و عینی بین کالبد انسان و ماهیت حق باشد. بنابراین در مکان مسجد که بنایی است ملزم به ایجاد و حفظ ارتباط بین انسان و خدا، نور یکی از پارامترهای بنیادین بعنوان متغیرهای میانجی از بعد معنایی وجودی معبود و عبد، به شمار آمده و در خود تحقیق است. (ارزیابی چگونگی تجلی نور در معماری مساجد با مطالعه موردی در محور میانی شهر تبریز باغ گلستان تا چهار راه آبرسان، 1395)

در طول دوره های مختلف تاریخی، حضور نور در آثار گوناگون معماری، علاوه بر جنبه عملکردی، به عنوان عاملی برای روشنایی و حیات بخشی به فعالیت های روزان ه، از جنبه معنوی و در مباحث اعتقادی ادیان نیز همواره مورد توجه و استفاده فراوان بوده است. (مهدوی نژاد، مطور، 33، 1391)

رنگ، قلمرو ناب عالم نورانی مثال در سنت اسلامی، عمدتاً با دیدگاهی متافیزیکی به رنگ پرداخته میشود؛ دیدگاهی که دوگانگی نور و تاریکی را قابلیت بالقی وه نهفته در الگوهای ازلی سماوی میداند (عالم مثالی یا نورانی سهروردی). عالم رنگ، نمیتواند خالی از تضاد و تقابل باشد. شگفت آن که، رنگ خود از سرچشمه ای نشأت می یابد که بیرنگ است. این بی رنگ و نور محض، خود قلمرو وجود ناب واحدیت است و وحدت مطلق محل افتراق نیست. نور، به مجرد عینیت یافتن به سرچشمه هستی و وجود بدل میگردد،

جهان نیز در فرایند عینیت یافتن از اول تا آخر تجلی یافت. انسان تنها با بازگشت از آخر به اول می تواند آنچه مخفی است را بیابد. و رنگ به مثابه تجلی آنچه بی رنگ است، با نور خود به محمل انسان باطن گرا تبدیل می شود تا به یکپارچگی دوباره برسد. (ر. ک. اردلان و بختیار، 1390: 77)